

انقلاب اسلامی ایران و تأثیرات آن بر مؤلفه‌های قدرت نرم حزب‌الله لبنان

علی باقری دولت‌آبادی^۱ و مهدی بیگی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳ / ۰۳ / ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش: ۲۵ / ۰۳ / ۱۳۹۹

چکیده

بیش از سه دهه از آغاز به کار و فعالیت حزب الله لبنان به‌عنوان یک جنبش اسلامی در جنوب لبنان می‌گذرد. در طی این سه دهه این جنبش توانسته به‌خوبی خود را در فضای سیاسی لبنان تثبیت نماید. این موفقیت درحالی حاصل شده‌است که از همان ابتدا مخالفت‌های بسیاری از سوی برخی کشورهای منطقه و قدرت‌های فرامنطقه‌ای نسبت به فعالیت آن وجود داشت. بررسی جایگاه کنونی حزب الله در لبنان و منطقه ما را با دو سؤال اساسی مواجه می‌سازد: نخست این که راز ماندگاری و موفقیت حزب الله لبنان با وجود این مخالفت‌ها چیست؟ و دوم این که انقلاب اسلامی ایران چگونه موجب الهام بخشی برای حزب الله لبنان شده است؟ فرضیه اصلی این پژوهش برای پاسخ به سؤال‌های فوق بر مؤلفه‌های قدرت نرم حزب الله و الگوگیری آن از ایران تأکید دارد. برای انجام پژوهش حاضر از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد تکیه بر عنایات الهی، ولایت فقیه، حضور روحانیت شیعه در هسته اولیه مقاومت اسلامی، گسترش نمادگرایی شیعه (فرهنگ مقاومت، جهاد و عملیات شهادت طلبانه)، صبر و پایداری و شجاعت از مهم‌ترین مؤلفه‌های قدرت نرم حزب الله است که از انقلاب ایران الگوبرداری شده است.

کلید واژه‌ها: قدرت نرم، مقاومت اسلامی، حزب الله، اسرائیل، انقلاب اسلامی ایران.

استناد فارسی (شیوه APA، ویرایش ششم، ۲۰۱۰): باقری دولت‌آبادی، علی و مهدی بیگی (۱۳۹۹، تابستان). «انقلاب اسلامی ایران و تأثیرات آن بر مؤلفه‌های قدرت نرم حزب‌الله لبنان». *پژوهشنامه تاریخ، سیاست و رسانه*، سال سوم، شماره دوم، صص ۳۶-۱۳.

^۱ دانشیار گروه علوم سیاسی دانشگاه یاسوج؛ یاسوج، ایران؛ ایمیل: abagheri@mail.yu.ac.ir

^۲ دکترای روابط بین‌الملل، گروه علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبایی؛ تهران، ایران.

به استنادد بین‌المللی CCA (Creative Commons Attribution) نسخه 4.0 توزیع شده است و به دیگران اجازه می‌دهد این اثر را با تغییراتی کنند، آن را با دیگران به اشتراک بگذارند و مطالب را اقتباس کنند.

۱. مقدمه

تحولات دهه‌های اخیر در حوزه‌ی روابط بین‌الملل، حاکی از اهمیت مقوله فرهنگ در دستیابی به اهداف و بهبود روابط میان دولت‌ها است؛ به نحوی که امروزه شاهد ظهور و تشکیل اتحادیه‌های فرهنگی در عرصه جهانی هستیم تا از این طریق، زمینه‌ی تنازعات و چالش‌های بین‌المللی برطرف و موجب هم‌گرایی دولت‌ها و ملت‌ها گردد. از این رو کسب وجهه و اعتبار بین‌المللی و نفوذ در افکار عمومی و یا به تعبیری، دسترسی به قدرت نرم از جمله اهداف مهم و در عین حال تصریح نشده‌ی دیپلماسی کشورها در حوزه‌ی سیاست بین‌الملل است که این مهم به تناسب موقعیت، جایگاه، امکانات، فرصت‌ها و ظرفیت‌های فرهنگی هر کشور به شیوه‌ها و مکانیسم‌های مختلف، تعقیب می‌گردد. در حال حاضر دولت‌ها درصدد تحکیم بنیان‌های معرفتی فرهنگ خود و تمعیم ارزش‌ها، دانش‌ها و نگرش‌های تولید شده به فراسوی مرزهای جغرافیایی خود می‌باشند، تا یکی از ابزارهای اعمال قدرت را در کنار قدرت سیاسی و نظامی (قدرت سخت) همراه خود نموده و با استعانت از مکانیسم اقناع فرهنگی به‌جای کاربرد زور، اذهان و افکار عمومی جهانیان را در راستای منافع و اهداف خود هم‌سو نمایند (توحیدفام، ۱۳۸۲: ۴۵).

در برهه‌ای که اجماع علمی متفکران اجتماعی، آغاز دوره‌ی گذار از موج دوم تمدنی به «عصر اطلاعات»^۱ را در جهان توسعه یافته و گسترش مناسبات عقلانی را در جهان در حال توسعه نوید می‌داد و پایان عصر ایدئولوژی در «دهکده جهانی»^۲ به‌عنوان رویکرد جدید جهانی اعلام می‌شد، به ناگاه به‌دنبال یک سلسله تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، انقلابی شکوهمند در ایران به وقوع پیوست که جهانیان را به دلیل اتکاء به قدرت نرم‌افزاری به شگفتی واداشت. چراکه با پیروزی این حرکت عظیم انقلابی، قدرت دینی و معنوی نقشی تعیین‌کننده در معادلات سیاسی و تصمیم‌گیری‌های جهانی یافت و ارزش‌های دینی و معنوی و فرهنگی از تأثیرگذاری عمده‌ای در مناسبات و روابط بین‌الملل و نیز تصمیمات جهانی و منطقه‌ای برخوردار شد. امام خمینی رحمت الله علیه به‌عنوان بنیانگذار این انقلاب، فرهنگ مقاومت و جهاد را احیاء کرد. یکی از کشورهایی که بیش‌ترین تأثیر را از انقلاب اسلامی پذیرفت، لبنان بود. حزب الله لبنان که از دل جنبش امل برخاست و از همان ابتدا مقاومت را به‌عنوان راه پیروزی در مقابل اسرائیل برگزید و با تأثیرپذیری از انقلاب اسلامی، به مانعی بر سر راه اجرای اهداف آمریکا و اسرائیل در منطقه تبدیل شد. حزب الله سه هدف اصلی را از میان آموزه‌های امام خمینی رحمت الله علیه اخذ نمود: اجرای شریعت اسلام در لبنان، اخراج نیروهای بیگانه از این کشور و نابودی اسرائیل به‌عنوان شیطان کوچک (Azani, 2006: 45).

به‌علاوه، در حال حاضر حزب الله در داخل و خارج لبنان، به‌ویژه در میان کشورهای عربی و اسلامی اعتبار سیاسی بالایی یافته و برای کشورهای مسلمان به یک الگوی شایسته مقاومت و

1. Information Age

2. Global Village

ایستادگی در برابر ظلم تبدیل شده است. سؤال اصلی ما در این مقاله این است که راز پیروزی و ماندگاری حزب الله لبنان چیست؟ و انقلاب اسلامی ایران چگونه موجب الهام بخشی برای شیعیان لبنان شده است؟ برای پاسخ به سؤال اصلی، این فرضیه مطرح خواهد شد که راز پیروزی و ماندگاری حزب الله لبنان در تکیه آن بر قدرت نرم می‌باشد. لازمه پاسخ درخور و شایسته به سؤال اصلی این بحث، غور در معنا و مفهوم دو متغیر اصلی این نوشتار یعنی «قدرت نرم»^۱ و «مقاومت اسلامی» می‌باشد. جهت آزمون فرضیه، ابتدا برخی از مفاهیم کلیدی تعریف، و به عوامل تشکیل دهنده قدرت نرم اشاره می‌گردد. سپس مؤلفه‌های قدرت نرم مقاومت اسلامی که برگرفته از الگوی انقلاب اسلامی است مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲. مفهوم قدرت نرم

مفهوم قدرت^۲، مفهوم اساسی نظریه جدید سیاسی است. بسیاری از سیاست‌شناسان، قدرت را هسته سیاست می‌دانند و می‌گویند: «آنچه روابط سیاسی انسان‌ها را از دیگر روابط آن‌ها متمایز می‌کند، قدرت است» (عالم، ۱۳۷۳). به نظر جوزف نای^۳ قدرت از جهاتی مانند آب و هوا می‌باشد. همه به آن مربوط هستند و در مورد آن صحبت می‌کنند، اما فقط عده‌ی کمی آن را می‌فهمند(نای، ۱۳۸۷: ۳۷ و ۳۸).

برخی اعتقاد دارند قدرت، توانایی و ظرفیت انجام کارهاست. به نظر گروهی دیگر نیز قدرت، توانایی کسب نتایج دلخواه است. پاره‌ای نیز بر این باورند که قدرت، تأثیر بر رفتار دیگران است؛ آن گونه که آن چه می‌خواهیم، اتفاق بیافتد. به نظر می‌رسد در این میان، تعریف سوم جامع‌تر باشد(بیک، ۱۳۸۸: ۳۵).

از قدرت تعاریف متعددی بر حسب دیدگاه‌های مختلف وجود دارد. با این وجود قدرت از نظر ساختاری به دو بخش قدرت سخت و نرم تقسیم می‌گردد. قدرت سخت، قدرت آشکار و ملموسی است مانند نیروی نظامی و اقتصاد که ممکن است موجب تغییر موقعیت افراد شود. قدرت سخت مبتنی بر مشوق(هویج) و تهدید(چماق) است؛ اما مواقعی پیش می‌آید که می‌توان بدون تهدید و یا هزینه‌ی محسوسی به نتایج دلخواه دست پیدا کرد. روشی که غیر مستقیم بوده و برای دستیابی به چیزی است که مد نظر است و گاهی اوقات «روی دیگر قدرت» نامیده می‌شود. حمید مولانا برای اولین بار در کتاب «اطلاعات و ارتباطات جهانی: مرزهای نو در روابط بین‌الملل» در سال ۱۹۸۶ میلادی به تعریف و تبیین واژه قدرت نرم پرداخت. مولانا در تعریف قدرت نرم از واژه قدرت

^۱. Soft Power

^۲. Power

^۳. Joseph Nye

ناملموس استفاده نمود و منابع آن را دین، ارزش‌ها و باورها، ایدئولوژی و دانش معرفی می‌نماید. هم‌چنین او معتقد است قدرت نرم زیر بنای قدرت سخت بوده و ماهیت آن را مشخص می‌نماید (ر.ک: مولانا، ۱۳۸۴).

هم‌چنین قدرت نرم، مباحث عقلانی و ارزش‌های عمومی را شامل می‌شود و هدف آن، افکار عمومی خارج و سپس داخل است. از این رو می‌توان گفت قدرت نرم، رفتار توأم با جذابیت قابل رؤیت، اما غیر محسوس است. چه در قدرت نرم و یا قدرت فرهنگی، بر روی ذهنیت‌ها سرمایه‌گذاری می‌شود و از جذابیت برای ایجاد اشتراک بین ارزش‌ها و هم‌هی خواست‌ها سود می‌جوید. از این چشم‌انداز، قدرت نرم به آن دسته از قابلیت‌ها و توانایی‌ها گفته می‌شود که با به کارگیری ابزارهایی چون فرهنگ، آرمان و یا ارزش‌های اخلاقی، به صورت غیر مستقیم بر منابع یا رفتارهای دیگر کشورها اثر می‌گذارد. بنابراین به نظر نای، «قدرت نرم (قدرت فرهنگی) زمانی اعمال می‌شود که یک کشور، سایر کشورها را وا دارد چیزی را بخواهند که خود می‌خواهد». توانایی تأثیرگذاری به آن چه دیگر کشورها می‌خواهند، با منابع نامحسوس مثل فرهنگ، ایدئولوژی و نهادها ارتباط دارد (شیلر، ۱۳۷۷: ۱۰۰).

سوزان ناسل^۱ در شماره آوریل ۲۰۰۴ فارین افیرز^۲ مقاله‌ای منتشر کرد و کفایت اصطلاح قدرت نرم جوزف نای^۳ را در مقابله با تهدیدات جدی علیه منافع آمریکا به چالش کشید و مفهومی جدید را پیشنهاد کرد. او از «قدرت هوشمند»^۴ به معنای ترکیب هوشمندانه قدرت سخت و نرم در مقابله با تهدیدات علیه امنیت ملی سخن گفت. ناسل معتقد است توانایی‌ها و برتری‌های نظامی اقتصادی فرهنگی و ایدئولوژیک آمریکا باید در یک جهت هماهنگ شوند تا برابری آن تداوم برتری آمریکا را تضمین کند (Nassel, 2004: 1). چندی بعد «مرکز پیشرفت آمریکا»^۵ از اصطلاح قدرت هم‌گرا^۶ سخن گفت و پروژه دانشگاه پرینستون تحت عنوان «پیش به سوی جهان آزاد قانونمند»^۷ آغاز شد. در مقابل این مفهوم اصطلاح «قدرت گیج»^۸ یا احمقانه شکل گرفت که به معنای استفاده نابجا یا نابخردانه از هریک یا هر دو مؤلفه قدرت سخت و نرم است.

جوزف نای در ابتدا قدرت نرم را در توصیف اقدامات یک دولت بر روی سایر دولت‌ها جهت پذیرش اهداف خود بدون مقاومت بکار برد؛ اما با گذشت زمان پذیرفت که بازیگران غیر دولتی نیز می‌توانند دارای قدرت نرم باشند. جوزف نای نیز از همین اصطلاح برای تحلیل جنگ اسرائیل علیه

1. Suzanne.nossel

2. Foreign Affairs

3. The ability to get what you want by attraction rather than corecion

4. Smart Power

5. Center for American Progress

6. Integrated Power

7. Forging a World of Liberty Under Law

8. Stupid Power

حزب الله لبنان در جنگ ۳۳ روزه سال ۲۰۰۶ و نهایتاً پیروزی طرف لبنانی استفاده کرد. او به صراحت بیان داشت مفهوم قدرت نرم می‌تواند بازیگران مذهبی و فرهنگی غیر دولتی که بدنبال تأثیرگذاری بر سیاست‌گذاری‌ها بوسیله تصمیم‌گیرندگان هستند را نیز دربرگیرد. از نظر وی اسرائیل قدرت سخت نظامی خود را به شیوه‌ای مورد استفاده قرار داد که قدرت نرم و مشروعیت حزب الله را در میان جهان عرب افزایش داد (Nye, 2009). اسرائیل با اتخاذ استراتژی و برآورد نادرست از حجم و کیفیت خسارات احتمالی جنگ، هم نبرد میدان را باخت و هم به مشروعیت حزب الله مدد رساند (پورا احمدی، ۱۳۸۹: ۵۷). در حالی که با شروع جنگ بسیاری از لبنانی‌ها و حکومت‌های عربی از جمله مصر، اردن و عربستان سعودی، هم‌راستا با اسرائیل، اقدام حزب الله را در ربودن سربازان اسرائیلی و حمله به مرزهای این رژیم محکوم و تقبیح نمودند. امروزه این منتقدین ناپدید شده‌اند و این صدای رسای حزب‌الله است که دعوت به مقاومت در برابر اسرائیل می‌کند. اسرائیل از قدرت سخت برای سرکوب حزب‌الله استفاده نمود اما با قدرت نرم حزب‌الله شکست خورد (Nye, 2007:1). در نتیجه به‌نوعی باعث افزایش قدرت نرم مقاومت اسلامی در سطح بین‌الملل گردید.

در مجموع می‌توان گفت از جمله ممیزات قدرت نرم، مردمی بودن و غیر رسمی بودن آن است. به‌عبارت دیگر، قدرت نرم، زمانی می‌تواند تولید گفتمان سازگاری با افکار عمومی نماید که مستلزم قدرت سخت نباشد و بتواند به دور از محدودیت‌ها و امر و نهی‌های قدرت سخت، در شرایط و فضای آزاد، تولید گفتمان محلی، منطقه‌ای و فراملی نماید و با سهولت، پیام خود را به افکار عمومی جهانیان برساند. نکته‌ی قابل توجه، آن است که قدرتی که از این طریق حاصل می‌شود را نباید با عوام‌گرایی و تولید عوامانه‌ی گفتمان، اشتباه گرفت، بلکه قدرت نرم (قدرت فرهنگی) به معنای تخصصی کردن، علمی کردن و عقلانی نمودن حوزه‌ی قدرت در همه‌ی عرصه‌هاست.

۳. نقد نظریه نای با توجه مبانی فرهنگ اسلامی

ویژگی‌های بیان شده برای «قدرت نرم» حکایت از امکان کاربرد آن در حوزه مطالعات اسلامی دارد. بدین معنا که شاخص‌های بیان شده برای قدرت در گفتمان اسلامی (ر.ک. افتخاری، ۱۳۸۶) چنان‌اند که با مؤلفه‌های قدرت نرم، هم‌خوانی داشته و به گفتمان قدرت نرم این امکان را می‌دهد تا در بیان ظرافت‌های نظریه اسلامی قدرت فعال و مؤثر حاضر شود. با این حال باید توجه داشت که الگوی پیشنهادی در گفتمان غربی بدلیل مبانی سکولاریستی اختلافات بنیادی (در سطح جهان‌بینی و ایدئولوژی) نمی‌تواند منطبق با الگوی پیشنهادی اسلام باشد. در واقع نقطه مقابل سکولاریسم اصالت دین است. در حالی که سکولاریسم دین را امری حاشیه‌ای می‌داند. اسلام معتقد است هیچ موضوعی نیست که از دایره ارزش‌های دینی و حلال و حرام دین خارج باشد. در حقیقت امروزه لیبرالیسم به‌عنوان یک نظام ایدئولوژیک، اجتماعی، سیاسی با سلطه سرمایه‌داری و تکنوکراسی و

اعراض از هدایت آسمانی در مقابل ایدئولوژی و جهان بینی دینی با معنویت گرایی و پیروی از وحی و هدایت آسمانی جبهه گرفته است (زرشناس، ۱۳۷۸: ۷). در این چارچوب یک نکته بسیار برجسته وجود دارد و آن جبهه گیری اصالت فرد در مقابل اصالت خدا است و همین تفاوت، نقطه شروع شکاف میان این دو گفتمان را شکل داده و منشاء سایر اختلافات قرار می گیرد (افتخاری، ۱۳۸۷: ۱۹۵).

به نظر منوچهر محمدی، اهمیت توانمندی قدرت نرم بیش تر بستگی به منابع آن دارد که این منابع در دنیای مادی گرای غرب بسیار اندک و روینایی می باشد، در عین حال در جهانی شدن که منشاء قدرت عوامل غیر مادی و به طور عمده ریشه در اعتقادات و باورهای الهی و دینی دارد می- تواند قدرت های سخت افزاری را تحت الشعاع قرار داده و بر آن ها چیره شود و این چیزی است که در پیروزی انقلاب اسلامی و اقتدار روز افزون جمهوری اسلامی اتفاق افتاده است. البته این به معنای نادیده گرفتن قدرت های سخت افزاری به ویژه نظامی که نقش بازدارندگی دارند نمی باشد. همان طور که در قرآن کریم به آن توصیه شده است. «میشل فوکو» معتقد است در قدرت نرم نوعی اجبار «به طور غیر مستقیم» که از نوع سخت در درونش نهفته است پدیدار می شود و کارکردی را دارد که در بسیاری از موارد قدرت ها از نوع سختش از انجاش عاجز می ماند (محمدی، ۱۳۸۹: ۱۰۴ و ۱۰۵)

حضرت امام خمینی رحمت الله علیه بنیانگذار انقلاب اسلامی ایران با استفاده از قدرت مردم و با تکیه بر ایمان مردم و ظهور واژه هایی جدید نظیر مستضعفان، جنگ بین فقیر و غنی، نبرد میان راحت طلبی و جهاد، نظم قدیم را از بین برد و نظم نوینی را در جهان معاصر حاکم کرد که منبع قدرت آن، ایمان توده های مردم است (افتخاری، ۱۳۸۷: ۵۶۹). در واقع می توان گفت قدرت در مکتب امام خمینی رحمت الله علیه متأثر از اصول و آموزه های گفتمان اسلامی، ماهیتی نرم افزار گرایانه دارد؛ و تجربه جمهوری اسلامی ایران نشان داده که با بهره مندی از این قدرت است که می توان نسبت به دفع تهدیدات بزرگی - چون جنگ تحمیلی - در عین کمبودها و ضعف های مادی و عزم بین المللی بر ضد ایران، اقدام نمود. مهم ترین اصولی که از تحلیل الگوی رفتاری و مدیریتی امام رحمت الله علیه می توان استنتاج نمود، عبارتند از:

اصل اول. محوریت ارزش های دینی در فهم و عمل قدرت:

«ما که نهضت کردیم برای اسلام نهضت کردیم ... نهضت برای اسلام همان دنباله نهضت انبیاء است...» (امام خمینی، ۱۳۶۱: ج ۱/ ۱۱۵).

«هیچ قدرتی به اندازه مذهب نخواهد بود، و نظامی ها و سیاسی ها، اکثراً تحت نفوذ مذهب هستند» (امام خمینی، ۱۳۶۱: ج ۱۴ / ۲۰۰).

اصل دوم. تربیت قدرت سیاسی:

«شیطان وسوسه می‌کند که تو حالا صاحب قدرت هستی، دیگران چکاره‌اند؟ ... این همه برای این است که انسان خودش را نساخته است...» (امام خمینی، ۱۳۶۱: ج ۱۳ / ۷۲).

اصل سوم. اراده مردم و قدرت

«در این جا آرای ملت حکومت می‌کند. این جا ملت است که حکومت را در دست دارد و این ارگان‌ها را ملت تعیین کرده است و تخلف از حکم ملت برای هیچ یک از ما جایز نیست و امکان ندارد» (امام خمینی، ۱۳۶۱: ج ۱۴ / ۱۰).

اصل چهارم. رضایت مردم و قدرت

«شما کاری نکنید که مردم از شما بترسند، شما کاری کنید که مردم به شما متوجه شوند... کاری بکنید که دل مردم را به دست بیاورید» (امام خمینی، ۱۳۶۱: ج ۷ / ۲۵۳).

اصول چهارگانه بالا از جمله افزوده‌هایی است که مکتب امام خمینی ^{رحمت الله علیه} به الگوی قدرت نرم در جهان معاصر ارایه نموده است. با این تفسیر تصویر تازه‌ای از قدرت نرم شکل می‌گیرد که به مقتضای ماهیت گفتمان سیاسی اسلام، بر بنیاد رابطه خدا-انسان (به‌عنوان خالق-مخلوق) قرار دارد. در این الگو، جانب ابعاد الهی آن - با تأکید بر تربیت و ارزش‌های دینی - نگاه داشته شده و ترکیبی مناسب و کارآمد پدید می‌آید که نمونه‌ی بارز و عینی آن را می‌توان در نهضت امام خمینی ^{رحمت الله علیه} مشاهده نمود. آن چه ملت ایران در جریان انقلاب اسلامی تجربه نمود، در واقع، گذاری عینی و واقعی از سخت‌افزارگرایی متعارف به الگوی نرم‌افزارگرایی دینی بود که در عمل به مدیریت تهدیدات موجود و تأسیس جمهوری اسلامی ایران منجر شد. این الگو در صورت فهم کامل و بازتولید مبانی‌اش، می‌تواند هم‌چنان و طی سال‌های آتی ثمر داده و به‌صورت نظریه‌ای مستقل و دینی به جهان معاصر عرضه گردد (نای، ۱۳۸۷: ۱۶ و ۱۷). تولید قدرت نرم بر پایه مبانی ارزشی و دینی که در ایران صورت پذیرفت، به خوبی به خارج از ایران نیز انتقال پیدا کرد. جنبش حزب الله یکی از جریان‌های فعال سیاسی در منطقه بود که این الگو را پذیرفت. در واقع آن چه دشمنان مقاومت اسلامی را علاوه بر قدرت نظامی حزب الله نگران می‌کند، قدرت نرم مقاومت است که الهام بخش و الگویی است از مقاومت و پایداری برای دیگر کشورهای منطقه.

۴. مقاومت اسلامی

همان‌گونه که نای اشاره می‌کند، برای قرن‌ها حرکت‌های مذهبی سازمان یافته دارای قدرت نرم بوده‌اند (Nye, 2004: 98)؛ و امروزه این حرکت‌ها را در ابعاد مختلف و در بخش‌های مختلف جهان شاهد می‌باشیم. یکی از مشهورترین و تأثیرگذارترین حرکت‌های مذهبی و گروه‌های اسلام-گرا که در دهه هشتاد میلادی در جهان عرب ظهور و رشد پیدا کرد، جنبش مقاومت اسلامی حزب-

الله لبنان است. این جنبش حامل همان ایدئولوژی بود که انقلاب اسلامی ایران پیام‌آور آن به شمار می‌رفت؛ یعنی، اتکاء به توان خود برای سرکوب دشمن (اسرائیل) (Struhar, 2006:2). به همین علت ایران، حزب الله لبنان را «نوک پیکان مبارزه علیه اسرائیل» (Tantre, 1997:111) به حساب آورده و حمایت معنوی از آن را در سرلوحه سیاست‌های خود (بر اساس اصل حمایت از مظلوم) قرار داد.

مقاومت حزب الله در برابر اشغال اسرائیل از موقعیت جامعه شیعه لبنان برخاست که به این جنبش قدرت و اهرمی در لبنان و جهان عرب بخشید. شیعیان لبنان در اثر حمایت‌های ایران توانستند جایگاه خود را در ساختار سیاسی لبنان احیا نمایند (Mansour, 2008:951). تأثیر پذیری حزب الله از آموزه‌های انقلاب اسلامی، در واقع از جمله عوامل مؤثر در گرایش این گروه به استفاده از الگوی مقاومت و کاربرد روش‌های قهرآمیز بر ضد اسرائیل می‌باشد. زیرا مهم‌ترین مسأله در کاربرد این روش‌ها، آن است که استدلال‌های قوی ایدئولوژیک و عقیدتی، قادر باشد که این‌گونه اعمال را توجیه کند و وجدان فرد عمل‌کننده را راضی نماید. به‌گونه‌ای که بدین باور برسد که عمل او جرم نیست، بلکه عملی است مشروع و صحیح که برای رسیدن به هدفی متعالی انجام می‌پذیرد. از مؤلفه‌های قدرت نرم مقاومت اسلامی حزب الله لبنان در بین مسلمانان جهان به‌ویژه شیعیان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد. این مؤلفه‌ها در اصل الگوبرداری شده از انقلاب اسلامی ایران هستند و تلاش می‌کنند قدرت مشابهی را در لبنان بازسازی کنند:

۱- تکیه بر عنایات الهی

۲- ولایت فقیه

۳- حضور روحانیت شیعه در هسته اولیه مقاومت اسلامی

۴- گسترش نمادگرایی شیعه (فرهنگ مقاومت، جهاد و عملیات شهادت طلبانه)

۵- صبر، استقامت و پایداری

۶- شجاعت و شهامت

۷- مبارزه و مقاومت در برابر رژیم اسرائیل

۴-۱. تکیه بر عنایات الهی

جفری هاینس مذهب و آموزه‌های آن را یکی از مهم‌ترین منابع قدرت نرم در جهان برمی‌شمرد که می‌تواند پیامدهای بین‌المللی داشته باشد. اعتقادات مذهبی به‌ویژه تکیه بر کمک‌های الهی نیروی فوق‌العاده‌ای برای بسیاری از بازیگران غیر دولتی جهت تداوم آرمان‌های خود می‌آفریند (See: Haynes, 2010). برای پیروان ادیان الهی به‌ویژه اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله

عظیم‌ترین منبع قدرت مؤمنین، تکیه بر عنایات الهی و این باور است که در مسیر مبارزه و حرکت علیه طاغوت و طاغوتیان، رهپویان راه خدا مورد حمایت خداوند و قدرت لایزال او قرار دارند. بر اساس باورهای اسلامی و قرآنی، عنایات الهی به‌عنوان یک منبع عظیم قدرت پیروان و مجاهدین مسلمان را مشمول حمایت بی‌دریغ خود قرار می‌دهد (محمدی، ۱۳۸۹: ۱۰۵).

برای مؤمنان مسلمان و مجاهدین در راه خدا، واقعیت امدادهای غیبی و حضور مستقیم سربازان الهی! در کنار مجاهدین به موازات تلاش‌های ایشان امری قطعی و مسلم می‌باشد و این همان چیزی است که در هنگام تحقق به‌عنوان اموری خارق‌العاده و یا معجزات الهی از آن یاد می‌شود. خداوند در قرآن مجید از واقعیت دخالت مستقیم خود در میدان مبارزه و جهاد یاد می‌کند. در سوره انفال و پس از جنگ بدر به تفصیل و با اشاره به پاره‌ای از وقایع که در جنگ رخ داده بر مؤمنان منت نهاده و می‌فرماید:

«که هرگز در برخورد با دشمن به سوی آن پشت نکنید مگر برای حیل‌های جنگی و بدانید شما آن‌ها را نکشتید بلکه خدا آن‌ها را کشت. و تو ای پیامبر خاک به روی آن‌ها نپاشیدی بلکه خدا پاشید یا تیر نینداختی... و به یاد آرید آن روزی را که شما کم بودید و دشمن شما را روی زمین ضعیف می‌شمرد و شما می‌ترسیدید و او به نصرت خود شما را یاری کرد...» (انفال/۱۶/۳۶)

این چنین است که خداوند در مسیر مبارزات و مجاهدت‌های مسلمانان راهنما، مددکار و همراه و پشتیبان ایشان می‌باشد. در طول همین مدت بعد از انقلاب و به‌ویژه در دوران هشت ساله جنگ تحمیلی و هم‌چنین در جنگ ۳۳ روزه اسرائیل علیه مقاومت اسلامی لبنان، بارها و بارها شاهد امدادهای غیبی بوده و در شرایطی که دشمن با عده فوق‌العاده زیاد به تقابل با مجاهدین اندک می‌آمد، نصرت الهی موجب غلبه مجاهدین بر دشمن می‌شد.

مسلمین براساس این باور راه خدا را طی می‌کنند که خداوند یار و پشتیبان آن‌ها است «ان الله لمع المحسنین» (عنکبوت/۶۹) و آن چنان قوت قلب می‌یابد که در مسیر مبارزه و حرکت هرگز ترس و واهمه به‌خود راه نمی‌دهند. به این ترتیب ملاحظه می‌گردد که مهم‌ترین منبع قدرت مقاومت اسلامی همانا اعتقاد راسخ به عنایات الهی چه در هدایت و راهنمایی در مبارزه، چه در همراهی و مداخله مستقیم و چه در پشتیبانی و فراهم نمودن نصرت در پیروزی شامل حال ایشان، است و وعده خدا حق است و تخلف ناپذیر. شکست اسرائیل در جنگ ۳۳ روزه لبنان و شکست داعش در سوریه یکی از این وعده‌های الهی بود که قرآن کریم نوید آن را به مجاهدان در راه خدا داده بود.

۴-۲. ولایت فقیه

اصلی‌ترین ویژگی حزب الله در مقایسه با گروه‌های اسلام‌گرا در جهان عرب، پذیرش کامل نظریه‌ی ولایت فقیه و رهبری امام خمینی ^{رحمت الله علیه} می‌باشد. این ویژگی، بر کلیه‌ی ارکان

تشکیلاتی و هم‌چنین دیدگاه‌های حزب الله سیطره داشته است و در واقع، یکی از دو علت اصلی ادغام مجموعه‌های کوچک اسلام‌گرا در لبنان (در سال ۱۹۸۲) و تشکیل حزب‌الله می‌باشد. حزب-الله لبنان در کتابچه‌ای که در خصوص تاریخچه و دیدگاه‌های خود انتشار داده است، چنین بیان می‌دارد:

«در خصوص ولایت امر، ما خود را به ولایت مرجعیت رشیدی پایبند می‌دانیم. ولایت در ولی فقیه جامع الشرایطی که عدالت، علمیت، کفایت، آگاهی به مسایل روز، مدیریت، تقوی و سایر صفات لازم در او تجلی یافته است. این ولایت فقیه و مرجعیت دینی، شایستگی زعامت دینی، سیاسی و رهبری مسلمانان را دارا می‌باشد. این مرجعیت، از راه نامزدی در انتخابات و صندوق‌های رأی برگزیده نمی‌شود؛ بلکه از راه قبول صمیمانه‌ی مشکلات، امیدها و مبارزات خستگی‌ناپذیر مردم و دفاع از منافع، مفاهیم و ارزش‌های اسلامی انتخاب می‌شود. ویژگی‌ها و خصوصیات جغرافیایی، ملی و مصلحتی در این مرجعیت نقشی نداشته است، بلکه یک موضوع شرعی است که در چارچوب شرع مقدس مشخص می‌گردد» (بی‌نا، بی‌تا: ۱۹).

حزب الله از بدو تأسیس، رابطه‌ی خود را با امام خمینی رحمت الله علیه یک رابطه با امام و رهبر می‌دانست و به همین دلیل، کادر رهبری حزب الله هر وقت خدمت امام رحمت الله علیه می‌رسیدند گزارشی درباره‌ی اوضاع تقدیم می‌کردند و از رهنمودها و توصیه‌های ایشان بهره‌مند می‌شدند و این چنین نیز با مقام معظم رهبری عمل می‌کردند و تاکنون همان‌طور عمل کرده‌اند. این را می‌توان در نامه سرگشاده حزب الله به مستضعفان جهان به خوبی مشاهده کرد که در آن ذکر شده که:

«ما فرزندان امت حزب الله‌ی هستیم که خداوند به پیشگامان آن در ایران یاری رسانده تا بار دیگر هسته نخستین دولت مرکزی اسلامی را در جهان به وجود آوردند. تعهد خود را نسبت به دستورات رهبری یگانه، حکیمانه و عادلانه ولی فقیه جامع الشرایط که در حال حاضر در شخص امام آیت اله العظمی روح اله موسوی خمینی دام‌ظله تجسم یافته، اعلام می‌داریم. وی برانگیزاننده انقلاب مسلمانان و نهضت باعظمت آنان می‌باشد. بر این اساس، ما یک سازمان حزبی بسته و یا یک چارچوب تنگ سیاسی در لبنان نیستیم. ما خود را امتی می‌دانیم که با مسلمانان سراسر جهان ارتباط عقیدتی و سیاسی استوار در چارچوب اسلام دارد. اسلامی که خداوند پیام خود را در قالب آن و به دست پیامبر ختمی مرتبت محمد ابن عبدالله صلی الله علیه و آله به کمال رسانده و آن را دین تمامی جهانیان قرار داده تا بر اساس آن خداوند یگانه را پرستش کنند. همان‌گونه که در قرآن کریم فرموده است: «الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی و رضیت لکم الاسلام دینا» (مائده/۳) به‌همین خاطر، رنج‌ها و مصیبت‌هایی که بر مسلمانان افغانستان، عراق، فلیپین و دیگر کشورها وارد می‌شود، در واقع بر پیکره امت اسلامی که ما خود را بخشی تفکیک‌ناپذیر از آن می‌دانیم، وارد می‌گردد. لذا بر حسب وظیفه شرعی و در پرتو خط مشی سیاسی کلی که ولی فقیه آن را مشخص می‌نماید، لازم می‌دانیم برای مقابله با آن حرکت کنیم. منبع اساسی فرهنگ ما، از قرآن کریم، سنت معصومان، احکام و فتوهای صادره از جانب فقیه و مرجع تقلیدمان سرچشمه گرفته است. این مسایل بدون استثنا روشن و آسان بوده و برای هیچ‌کس پیچیده نیست، به

نظریه‌پردازی و فلسفه‌چینی نیاز ندارد و تنها نیازمند تعهد عملی و اجرایی می‌باشد» (به نقل از اسداللهی، ۱۳۷۹: ۲۱۴-۱۹۲).

۴-۳. حضور روحانیت شیعه در هسته اولیه مقاومت اسلامی

نقشی که روحانیون در ارکان مختلف حزب الله دارا هستند، در هیچ یک از سازمان‌های لبنانی سابقه ندارد. از ابتدای تأسیس مقاومت اسلامی تاکنون، همواره اکثریت اعضای شورای حزب الله را روحانیون تشکیل می‌دادند و ریاست شوراهای مهم حزب‌الله، هم‌چون شورای اجرایی و یا شورای جهادی برعهده یک روحانی بوده است. سخنگو، دبیر کل و معاون دبیر کل حزب‌الله، همیشه از میان روحانیون انتخاب شده‌اند. جایگاه ویژه روحانیون در حزب الله، به نفوذ روزافزون این حزب در میان شیعیان لبنان انجامید و در مقایسه با گروه‌های اسلام‌گرای سنی، نفوذ بسیار گسترده‌تری در میان طایفه‌ی مذهبی خود پیدا کرد. علت این تفاوت، به نفوذ و نقش روحانیون شیعه در مذهب شیعه مربوط می‌باشد. البته، گسترش نفوذ روحانیون شیعه در لبنان نسبت به سال‌های قبل از دهه‌ی هشتاد در واقع یکی از تأثیراتی است که شیعیان لبنان از انقلاب اسلامی ایران پذیرا شده‌اند (خشان، ۱۹۹۸: ۱۴). به‌طور کلی در لبنان طرفداران حزب الله پیرامون روحانیون خود حلقه می‌زنند و رهنمودهای مذهبی و سیاسی را از طریق این روحانیون دریافت می‌کنند. بدین ترتیب، روحانیون شیعه دو نقش مهم در حزب‌الله ایفا می‌کنند:

« اول این‌که، ارتباط میان ولی فقیه و پیروان لبنانی وی را برقرار می‌سازند و دوم این‌که، ضمن حفاظت و صیانت از ماهیت اسلامی حزب الله، توجیهات شرعی برای اعمال و مواضع حزب الله، از جمله مقاومت و مبارزه در برابر اسرائیل بیان می‌نمایند» (اسداللهی، ۱۳۷۹: ۱۸۱).

در واقع در هر منازعه‌ای، اعم از منازعه نظامی، سیاسی و فرهنگی، نقش رهبری و فرماندهی فوق‌العاده مهم و کلیدی است. رهبری است که هدایت حرکت و جنبش را بر عهده دارد، استراتژی و راهبرد تعیین می‌کند؛ شیوه برخورد با دشمن را تنظیم و برنامه‌ریزی می‌کند. رابطه میان رهبری و توده‌های مردم از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و هرچه جایگاه رهبری در میان مردم مستحکم‌تر باشد و از مشروعیت و محبوبیت بیش‌تری برخوردار باشد، به‌عنوان یک منبع مهم قدرت تلقی می‌گردد. رهبران کاریزما به علت جاذبه‌های شخصی توانسته‌اند توده‌ها را مدت زمانی به مقصد مورد نظر خود حرکت دهند و به محض خروج از صحنه جنبش با خلاء رهبری مواجه شده و به نوعی توقف و رکود رسیده است (محمدی، ۱۳۸۹: ۱۱۰). رهبر کنونی حزب الله یعنی سید حسن نصرالله با توجه به نفوذ معنوی بالا، نقش به‌سزایی در تحکیم همبستگی ملی و هم‌زیستی مسالمت‌آمیز در میان فرقه‌های لبنان بازی کرده و در افزایش قدرت نرم حزب الله چه در داخل و چه خارج از لبنان نقش عمده‌ای ایفا نموده است.

۴-۴. گسترش نمادگرایی شیعه (فرهنگ مقاومت، جهاد و عملیات شهادت

طلبانه)

در دنیای کنونی، اگر اسلام به عنوان یک فرهنگ در مقابل فرهنگ غربی و آمریکایی قرار گرفته باشد، در سطح کوچک‌تر مذاهب مختلف و از آن جمله مذهب شیعه، به عنوان خرده فرهنگ‌های آن، در این دین بزرگ محسوب می‌شوند. مذهب شیعه - که با عقبه فکری عمیق، به خاندان عصمت و طهارت پیامبر گرامی اسلامی حضرت محمد صلی الله علیه و آله و فرزندان حضرت فاطمه سلام الله علیها می‌رسد - به عنوان یک تفکر انقلابی در مقابل ظالمان و ستمگران و تفکر و فرهنگ غربی و آمریکایی ایستاده است و در قالب گروه‌ها و جنبش‌های اسلامی در کشورهای مختلف از جمله ایران، عراق، لبنان، بحرین و یمن متبلور شده است که در بعضی از این کشورها از جمله ایران، این جنبش‌ها در قالب حکومت‌ها، تفکر شیعی را به جهانیان عرضه داشته‌اند و در برخی دیگر نظیر لبنان، تفکر شیعی در قالب یک جریان قوی اجتماعی ظاهر شده که عرصه را بر تفکر غربی، آمریکایی - اسرائیلی تنگ کرده و به عنوان یک مانع اصلی در اجرای طرح‌های آمریکایی در منطقه درآمده است.

بنابراین، با ظهور این تفکر شیعی در جهان اسلام، دیدگاه فکری جوزف نای مبنی بر اشاعه فرهنگ و دموکراسی آمریکایی از طریق قدرت نرم و تسلیم شدن بی‌چون و چرای جوامع در مقابل این فرهنگ و ارزش‌ها عملاً با شکست مواجه شد. مجریان این تز مانند بوش نیز فهمیدند آن‌گونه که آن‌ها فکر می‌کردند «اگر عراق و افغانستان را تسخیر کنند ملت‌های آن‌ها آماده پذیرش فرهنگ و ارزش‌های آمریکایی هستند و با هیچ مخالفتی روبه‌رو نخواهند شد» اشتباه محض بود. زیرا نه فرهنگ آمریکایی آن قدرت نرم را برای ملت‌های مسلمان دارد که آن‌ها را شیفته خود کند و نه فرهنگ مقابل یعنی اسلام و مذهب شیعه آن قدر ضعیف است که در مقابل این نظام سلطه که تمام ابزارهای تکنولوژیکی را در اختیار دارد قد خم کند و به انقیاد آن درآید.

شیعیان همواره در طول تاریخ، مبارزه با فساد و ظلم را در چارچوب اعتقادی خود قرار داده‌اند و قیام را مقدمه‌ای برای انقلاب جهانی موعود می‌دانند و شیعه با این نگرش، مشروعیت هر حاکم ستم‌گر را زیر سؤال می‌برد و خواستار برپایی حکومت موعود است. از دیدگاه بسیاری از شیعیان تشکیل حکومت، مقدمه حکومت موعود است و در میان جریان‌های سیاسی شیعی، نخستین بار مرحله عملی این نگرش در انقلاب اسلامی ایران بارور شد.

بهره‌برداری حزب الله از نمادها و سمبل‌های مذهب شیعه، برای انتقال پیام‌های انقلابی و رادیکال، جلوه‌ی دیگری از تأثیرپذیری این حزب از انقلاب اسلامی ایران - علی‌رغم تفاوت زبانی و فرهنگی جامعه ایران و لبنان - به‌شمار می‌آید. منابع اسرائیلی مفاهیم جهاد و شهادت در فرهنگ مردم جنوب لبنان را برگرفته از سخنان و آموزه‌های امام خمینی و رهبر انقلاب می‌دانند که روز به

روز در حال افزایش می‌باشد (Hezbollah as a Strategic...:2006:11). استفاده از نمادهایی هم‌چون «عاشورای حسینی»، «شهادت امام حسین علیه السلام»، «جنگ‌های پیامبر صلی الله علیه و آله و امام علی علیه السلام»، «دوران حکومت امام علی علیه السلام»، «ظهور مهدی موعود عجل الله تعالی و ...» و حزب الله را در انتقال پیام‌های مربوط به جهاد، شهادت، استقامت و تحمل مشکلات و مصائب، توانمندتر ساخت. ماگنوس رانستروپ^۱ در این خصوص می‌نویسد:

«حزب الله برای کسب حمایت گسترده‌ی شیعیان از خود، به رویدادهای سمبلیک شیعه، خصوصاً مراسم عاشورا متوسل می‌شد و بر اساس آن، شور انقلابی برای مبارزه با استبداد، محرومیت و بی‌عدالتی اجتماعی را تحریک می‌کرد. این حزب، از رویدادهای سمبلیک شیعه به مثابه‌ی سلاح سیاسی استفاده می‌کرد، تا محرومیت‌ها و بی‌عدالتی‌های اعمال شده از سوی نظام طاغی‌های لبنان بر شیعیان این کشور را افشا سازد» (به نقل از: اسداللهی، ۱۳۸۲: ۱۸۸).

به‌طور کلی شکل‌گیری مقاومت بر مبنای نمادهای شیعه، آثار مثبتی برای شیعیان لبنان داشت و از دیدگاه سران حزب الله، از مهم‌ترین نتایج شکل‌گیری حزب الله از سال ۱۹۸۲م تا به حال و پیروزی‌های سال گذشته، اوج گرفتن مقاومت در ملت‌های منطقه بود. در حالی که حکومت‌های منطقه قبلاً به دلیل شکست از اسرائیل، این منطق را پذیرفته بودند که در برابر اراده آمریکا و اسرائیل چاره‌ای جز تسلیم ندارند و نباید در برابر آن‌ها مقاومت کرد؛ ولی این امر با پیروزی‌های حزب‌الله لبنان در سال‌های اخیر زیر سؤال رفت. حزب‌الله همه این‌ها را مدیون انقلاب ایران در سال ۱۹۷۹م به رهبری امام خمینی رحمت الله علیه می‌داند:

«فرهنگ انقلاب اسلامی ایران به شیعیان لبنان آموخت که باید در برابر دشمنان تا رسیدن به پیروزی، به ایستادگی و مقاومت ادامه داد» (مصاحبه سید حسن نصرالله...، ۱۳۸۶/۵/۲۰).

در حال حاضر مفاهیم فرهنگی هم‌چون جهاد، شهادت، انتظار منجی که ریشه در تعالیم اسلامی داشته و عرصه سیاست داخلی و حتی سیاست جهانی را تحت تأثیر قرار داده است، در تصمیمات و رفتارهای سیاسی حزب الله نمود ویژه‌ای دارد. شیخ نعیم قاسم، از سران حزب الله برای تبیین مفهوم شهادت با استفاده از نمادگرایی شیعه چنین می‌گوید:

«مفهوم تاریخی شهادت، از واقعه‌ی تاریخی کربلا گرفته شده است. این مفهوم، شامل قربانی شدن، ایثارگری و ارتباط عمیق با مفهوم حسینی از اسلام است. بدین ترتیب، معنای جدید در مقاومت اسلامی در جنوب لبنان، از عقیده‌ای ناشی می‌شد که به جهاد و شهادت تشویق می‌کرد» (السفیر، ۱۹۸۴).

مرحوم علامه فضل الله نیز در این خصوص عنوان می‌کند:

¹. Magnus Ranstrop

«عملیات شهادت طلبانه، تنها در صورتی جایز است که به وسیله‌ی آن بتوان دشمن را متزلزل کرد. مؤمن نمی‌تواند خود را به کشتن دهد؛ مگر این‌که نتایج‌ی که به دست می‌آید، معادل این فداکاری یا بیش از آن باشد. عملیات شهادت طلبانه، مرگ‌های اتفاقی نیستند، بلکه موارد الزام‌آور شرعی می‌باشند که تابع قانون اسلام هستند و مؤمنان نمی‌توانند قوانین خداوند را زیر پا بگذارند» (النهاری، ۱۹۸۵).

به‌طور کلی، می‌توان گفت مقاومت اسلامی لبنان، با تکیه بر عملیات استشهادی، در راه رسیدن به اهداف خود بسیار تلاش کرده است که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

۱. گسترش فرهنگ مقاومت، جهاد و عملیات شهادت طلبانه و اثبات کارایی آن؛
۲. اخراج اشغال‌گران صهیونیستی و سایر نیروهای خارجی از خاک لبنان؛
۳. انتقال روش مبارزاتی حزب الله به مسلمانان فلسطین و برافروختن آتش انتفاضه به امید آزادسازی همه‌جانبه قدس؛
۴. رد الگوی مصالحه، دیپلماسی و مذاکرات بیهوده با اسرائیل؛
۵. سست کردن اسطوره شکست‌ناپذیری اسرائیل در میان اعراب و مسلمانان؛
۶. تبدیل الگوی مقاومت حزب الله به عامل بیداری اعراب در سراسر امت اسلامی؛
۷. ایجاد مشروعیت مردمی و همبستگی ملی میان بسیاری از طوایف لبنانی درخصوص مقاومت در برابر اسرائیل؛
۸. تبدیل حزب الله از یک تشکل اسلامی کوچک در عرصه سیاسی لبنان، به یکی از مهم‌ترین احزاب سیاسی در لبنان، منطقه و خاورمیانه و جهان اسلام (طاهری، ۱۳۸۸: ۱۴۱ و ۱۴۲).

۴-۵. صبر استقامت و پایداری

طبیعت مبارزه و برخورد میان انسان‌ها و یا جوامع انسانی به شکلی است که هر گروه و دسته‌ای که بیش‌تر در مسیر مبارزه پایداری و استقامت به خرج دهد و از فشارها و هیاهوهای تبلیغاتی و جنگ روانی دشمن نترسد و رنج و سختی‌های مبارزه را تحمل نموده، مأیوس نشده و تن به عقب نشینی ندهد، پیروزی نهایی را در آغوش خواهد گرفت و بر همین اساس خداوند به مؤمنان امر به استقامت می‌کند. از آن‌جایی که مقاومت اسلامی خود را در خط مقدم مبارزه با اسرائیل می‌داند، هر نوع عقب‌نشینی، سازش و تسلیم در مقابل دشمن را نه جایز شمرده و نه مطابق اوامر و قوانین الهی می‌داند زیرا که خداوند صراحتاً به مؤمنان امر به مقاومت و پایداری داده است.^۱

^۱ «فاستقم كما امرت و من تاب معك ولا تطغوا انه بما تعملون بصیر» (سوره هود، آیه ۱۱۲).

یک مقایسه اجمالی میان دو جبهه جنگ یکی جنگ شش روزه در سال ۱۹۶۷ میلادی میان اعراب و اسرائیل و دیگری جبهه جنگ رژیم صدام حسین علیه جمهوری اسلامی نشان داد که تنها استقامت و پایداری می‌تواند موجب غلبه بر دشمن گردد. تجاوز همه جانبه اسرائیل علیه عموم کشورهای عربی منجر به شکست اعراب و از دست دادن بخش عظیمی از سرزمین‌های خود در اثر عقب‌نشینی سریع سربازان عرب ظرف چند روز، و به تصرف در آمدن و پذیرش آتش‌بس گردید که آثار این شکست هم‌چنان بر جهان عرب سنگینی می‌کند (محمدی، ۱۳۸۹: ۱۱۱ و ۱۱۲). استقامت و پایداری مقاومت اسلامی در برابر اسرائیل موجب گردید که این رژیم برای اولین بار در طول تاریخ از سرزمین‌های اشغالی جنوب لبنان عقب‌نشینی کند. حزب الله لبنان با پیروزی بر قوی‌ترین رژیم منطقه به لحاظ نظامی، توان و ظرفیت خود برای تغییر دادن فضای سیاسی لبنان و خاورمیانه را به نمایش گذاشت. قدرت حزب‌الله در این پیروزی برخاسته از سلاح نظامی یا در اختیار داشتن تکنولوژی بالا نبود؛ بلکه ریشه در ایمان، اعتقاد، استقامت و پایداری آن داشت (EI-Hokayem, 2007: 47).

به‌طور کلی می‌توان گفت مهم‌ترین مسئله‌ای که استقلال و یکپارچگی لبنان را تضمین می‌کند و در پیچه اصلی برای دستیابی به تمام خواسته‌های ملی به حساب می‌آید، پافشاری بر روی اصل مقاومت است. همین مقاومت است که توانست لبنان را از حضور ارتش بیگانه آزاد کند و اسرای وطن را بازگرداند. مقاومتی که توانست معادله پیروزی و شکست را در مقابل ارتش اسرائیل دگرگون سازد. مقاومتی که فضای مناسب برای برگزاری انتخابات در کشور را در سخت‌ترین شرایط تأمین کرد. مقاومتی که قدرت حزب‌الله را در تشکیل کابینه‌ها و از رسمیت افتادن آن نشان داد.

۴-۶. شهادت و شجاعت

برعکس جوامع مادی، جوامع موحد و خداجو که زندگی را محدود در این چند صباح زندگی این دنیا ندیده و مرگ را پایان زندگی ندیده آغازی بر زندگی جاویدان می‌دانند؛ جز از خشیت الهی ترس ندارند و با جرأت و شهادت به دل دشمن می‌زنند. برای آن‌ها چه بکشند و چه کشته شوند هر دو عین پیروزی و سعادت است و این خود موجب قدرتی می‌گردد که با هیچ ابزار مادی نمی‌توان با آن مقابله کرد. اسرائیل بر پایه ایجاد ترس و دلهره در دشمنانش بنا گذارده شده بود و بر همین اساس در جنگ‌های ۱۹۴۹، ۱۹۵۶، ۱۹۶۷، ۱۹۷۳ با ایجاد رعب و وحشت بر اعراب غلبه کرد. ولی هنگامی که جوان‌های فداکار و با ایمان و شهادت‌طلب حزب‌الله با غلبه بر ترس به مقابله صهیونیست‌ها رفتند، توانستند علیرغم قَلت نفرت و ساز و برگ جنگی، آن‌ها را شکست داده و وادار به هزیمت و عقب‌نشینی کنند. مناخیم بگین نخست وزیر اسبق اسرائیل خود با اعتراف به این منبع قدرت در حزب‌الله

می‌گوید «هنگامی که آن‌ها (حزب الله) از مرگ نمی‌ترسند، آن‌ها را از چه بترسانیم!!» (محمدی، ۱۳۸۹: ۱۱۰).

۴-۷. مبارزه و مقاومت در برابر رژیم اسرائیل

با تحقق اندیشه‌های صهیونیستی در قالب تشکیل دولت اسرائیل، موضوع صهیونیسم به معضلی برای کشورهای اسلامی تبدیل شد و لزوم مقابله با این پدیده و حمایت از مبارزات مردم فلسطین به آرمانی برای ملت‌های اسلامی تبدیل گردید. اگرچه حرکت‌ها مبارزات مردم فلسطین نمادی از مقاومت مسلمانان در برابر صهیونیست‌ها بود؛ ولی آن‌چه که تسریع بخش و تشدیدکننده مبارزات فلسطینیان می‌باشد، انقلاب اسلامی ایران است. تعبیر «غده سرطانی» به اسرائیل از طرف امام خمینی رحمت الله علیه و طرح شعار «نابودی اسرائیل» چالش جدی را پیش روی صهیونیست‌ها قرار داد و به حرکت فلسطینی‌ها شتاب بیش‌تری بخشید (محمدی، مولانا، ۱۳۸۸: ۱۶۸). امام پس از پیروزی انقلاب اسلامی آخرین جمعه ماه مبارک رمضان در سال ۵۷ را «روز قدس» نامگذاری کرد و فرمود «روز قدس، روز فلسطین نیست، روز اسلام است؛ روز حکومت اسلامی است» (امام خمینی، ۱۳۶۱: ۲۷۸).

جنبش مقاومت اسلامی حزب الله لبنان به‌عنوان یکی از موانع اصلی توسعه طلبی اسرائیل و یکی از نمادهای اندیشه سیاسی امام خمینی رحمت الله علیه در جهان عرب، همواره مورد خشم اسرائیل و آمریکا قرار گرفته است. مقاومت اسلامی به‌عنوان یک گروه شیعه، مانعی جدی در راه اجرای اهداف توسعه‌طلبانه آمریکا و اسرائیل در منطقه به‌شمار رفته است. به‌علاوه، امروز حزب الله در داخل و خارج لبنان، به‌ویژه در میان کشورهای عربی و اسلامی اعتبار سیاسی بالایی یافته و تأثیر عمیقی در انتفاضه ملت فلسطین دارد و برای جنبش‌های آزادی‌خواه به یک الگوی شایسته تبدیل شده است.

پیروزی چشم‌گیر حزب‌الله در مناطق مختلف لبنان این جریان را به‌عنوان یکی از قوی‌ترین قدرت‌های سیاسی در کشور معرفی کرد. جریانی که حمایت مردمی گسترده‌ای را به‌همراه دارد و قلب و ذهن آن‌ها را تسخیر کرده است (Chertoff, 2008: 1). این واقعیت غیرقابل انکار، سبب گردید حزب‌الله بتواند حصار محکمی به دور مقاومت و سلاح آن بکشد. حصارى که از شبکه‌ای از ارتباطات وسیع با نیروهای اساسی و قدرتمند کشور بوجود آمده است. این واقعیت فرصتی به حزب‌الله بخشید تا بتواند به‌عنوان نقطه تلاقی همه گروه‌ها و نیروهای مؤثر در صحنه لبنان عمل کند. حزب الله در ادامه حیات خود در عرصه سیاسی و اجتماعی لبنان، حرکت‌های بی‌نظیری را از خود به نمایش گذاشت که شیرین‌ترین و بزرگ‌ترین آن‌ها دفاع از جنوب لبنان در برابر تجاوز نیروهای اشغالگر اسرائیل بود که همگان را به تحسین واداشت. حزب الله لبنان که موجب وحشت اسرائیل شده است خود الهام بخش مبارزه برای خیل عظیم گروه‌های دیگر در سطح جهانی می‌-

باشد. نفوذ این تفکر در بین مردم کشورهای اسلامی به اندازه‌ای است که با پیروزی حزب الله در نبرد با اسرائیل، مردم این کشورها آن را پیروزی خود تلقی کرده و جشن برپا کردند. در واقع مقاومت لبنان در جنگ سی و سه روز ۲۰۰۶ در مقابل تهاجم اسرائیل، نمادی از قدرت نرم حزب الله در میان مردم لبنان است. بگونه‌ای که بسیاری از تحلیل‌گران طرفدار اسرائیل این جنگ را بهترین فرصت تاریخی از دست‌رفته برای رسیدن به اهداف این رژیم در منطقه می‌دانند و بر قدرت حزب الله صحه می‌گذارند (Amidror, 2007: 3).

۵. ابزارهای اعمال قدرت نرم حزب الله لبنان

مهم‌ترین ابزارهایی که حزب الله از طرق آن توانسته است قدرت نرم خود را به‌کار بسته و گسترده سازد، عبارتند از: شبکه تلویزیونی المنار، راه اندازی سایت اینترنتی و حضور در فضاهای مجازی و طراحی و ساخت بازی‌های رایانه‌ای و سه بعدی. در ادامه به بررسی این ابزارها پرداخته می‌شود:

۵-۱. راه اندازی شبکه تلویزیونی المنار و رادیو النور

رهبران حزب الله لبنان به‌خوبی از قدرت رسانه برای شکل‌دادن افکار عمومی آگاه هستند؛ به همین دلیل شبکه‌های رسانه‌ای مختلفی را راه اندازی نموده‌اند. تلویزیون المنار و رادیو النور در کنار سایت‌های اینترنتی و شبکه‌های مجازی قوی‌ترین ابزارهای اطلاع‌رسانی حزب الله لبنان می‌باشند. حزب الله از این رسانه‌ها برای تقویت سازمان و رهبرانش، کسب جایگاه در میان افکار عمومی لبنان و جهان، ارتقاء ایدئولوژی و اهداف استراتژیک سازمان، هدایت جنگ روانی علیه دشمنان خود و تقویت روحیه مقاومت در برابر اسرائیل استفاده می‌کند (Azani, 2006: 61). قابلیت‌ها و توانمندی‌های پایگاه‌های اطلاع‌رسانی مذکور، به‌طور کلی در زمان نبرد حزب الله با صهیونیست‌ها، مورد تهدید جدی قرار نگرفت و همواره مخاطبان این پایگاه‌ها، با عوامل اطلاع‌رسانی حزب الله در ارتباط بودند. حتی تلویزیون المنار حزب‌الله با وجود حمله شدید و خارج از عرف جهانی ارتش اسرائیل به مراکز رسانه‌ای مستقر در لبنان مثل MBC همچنان به کار ادامه داد. برنامه‌ریزی و سازماندهی سیستماتیک مبتنی بر رفتار سازمانی حزب الله لبنان در پشتیبانی از این شبکه به حدی بود، که در طول جنگ سی و سه روزه، حتی این شبکه، مناظره مستقیم دبیر کل خود را با خبرنگار شبکه الجزیره قطر برگزار کرد. این مسأله را خبرگان مسایل نظامی و رسانه‌ای، یک رفتار بسیار ارزنده سازمان رسانه‌ای حزب الله تلقی کردند. ضربه‌هایی که تلویزیون المنار با پخش برنامه‌ها و تصاویر متعدد خود در جهان عرب، منطقه و حتی اروپا به اسرائیل زد. به اعتقاد کارشناسان مسایل نظامی و سیاسی، کم‌تر از شلیک‌های موشک‌های کاتیوشا به شمال اراضی اشغالی نبود و این نشان دهنده برتری قدرت نرم نسبت به قدرت سخت است. چراکه اکنون، سازمان‌های نظامی جهان مثل

پنتاگون، خیلی علاقمندند تا از طریق کانال‌های رسانه‌ای مثل فاکس نیوز و شبکه تلویزیونی و مجازی اهداف خود را تشریح کنند. شبکه تلویزیونی المنار، که سایت اینترنتی دو زبانه آن به نشانی <http://www.manartv.com.ib/news> فعال است، به زبان‌های مختلف به صورت ۲۴ ساعته اخبار، گزارش‌ها و پیام‌های مختلف حزب الله را در زمینه مسایل سیاسی، فرهنگی و اقتصادی منطقه و جهان عرب، به خصوص در عراق و فلسطین منتشر می‌سازد. علاوه بر این، شبکه المنار تصاویری از فعالیت‌های حزب الله لبنان در منطقه و همچنین نشست‌های این حزب را با پوشش جهانی، مخابره می‌کند. پیش‌بینی می‌شود بیش از ۳۰ میلیون نفر مخاطب شبکه مذکور باشند و با وجود قطع متعدد برنامه‌های این شبکه در اروپا، همچنان مخاطبان این شبکه از طریق سایت اینترنتی المنار به مشاهده برنامه‌های آن بپردازند. در واقع حزب الله از این رسانه برای افزایش مؤلفه‌های سیاسی و فرهنگی قدرت نرم خود در بین کشورهای عرب استفاده کرده است.

۲-۵. راه‌اندازی سایت اینترنتی

علاوه بر سایت المنار حزب الله لبنان دارای سایت‌های متعدد دیگری نیز هست. نکته‌ای که در مورد رسانه‌های آنلاین حزب الله در اینترنت قابل توجه است، نوع رویکرد خبری و اطلاع‌رسانی خاصی است که مسئولان اطلاع‌رسانی حزب الله در انتقال داده‌های خبری سیاسی و نظامی منطقه به مخاطب ارایه می‌دهند. اکثر تصاویر به کار گرفته شده در سایت‌های حزب الله، تصویربرداری اختصاصی است و کم‌تر از سایت‌های دیگر اقتباس شده است. از سویی دیگر، نویسندگان و مفسران این پایگاه‌های اینترنتی با ادبیات و نگارش خوبی به تحلیل مطالب می‌پردازند به گونه‌ای که بعضاً مطالب این پایگاه‌ها در رسانه‌های عربی انعکاس پیدا می‌کند. بیش از ده‌ها هزار بازدید روزانه از سایت‌های حزب الله، نشان از توجه قابل ملاحظه رسانه‌ها و علاقه‌مندان، به مسایل منعکس شده توسط دستگاه‌های تبلیغاتی حزب الله دارد. اکنون، سایت‌های مشهور خبری و تحلیلی اینترنت، لینک‌های زیادی به پایگاه‌هایی که مستقیم یا غیر مستقیم وابسته به این مجموعه هستند، برقرار می‌کنند.

۳-۵. طراحی و ساخت بازی‌های سه بعدی

یکی دیگر از ابزارهای اطلاع‌رسانی و رسانه‌ای حزب الله در دنیای دیجیتال، توجه این نهاد به استفاده از قابلیت‌های دنیای دیجیتال در ساخت بازی‌های سه بعدی با گرافیک و طراحی ممتاز است. بازی‌های رایانه‌ای، یکی دیگر از ابزارهای دیجیتال جالبی است که حزب الله برای گسترش و معرفی برنامه‌های خود طراحی و راه‌اندازی کرده است. ارزش اثر بخشی اطلاع‌رسانی و ارتباطاتی

بازی‌های رایانه‌ای به حدی است که این بازی‌ها سالانه میلیاردها دلار به گردش تجارت الکترونیک و حتی گردش سالانه تجارت جهان می‌افزایند.

بازی «به سوی پیروزی» که توسط گروه طراحی حزب الله چند سال پیش در تیراژ قابل ملاحظه‌ای به بازارهای منطقه و به‌ویژه ایران وارد شد و توسط یکی از مراکز فرهنگی نیز به بازار رایانه کشور عرضه شد (فرهنگ‌سرای پایداری) نمونه‌ای از این مسایل است. در این بازی، حزب الله یکی از عملیات موفق خود را که ضد مواضع اسرائیلی‌ها در آخرین دهه‌های قرن بیستم انجام داده است، در قالب یک بازی به مخاطبان ارائه می‌کند. در این بازی، ابزارهای جنگی اسرائیل به کمک جوانان فلسطینی مبارز، مورد حمله قرار می‌گیرد و شعارها و افکار عقیدتی حزب‌الله به‌صورت بازی و در محیطی گرافیکی و مالتی مدیا، به مخاطب منتقل می‌شود. اکنون بسیاری از مراکز دکتربین‌سازی غرب، برای ترویج افکار و عقاید خود بر مبنای هدف‌سازی صورت گرفته، برنامه‌های خود را در قالب بازی‌های رایانه‌ای تحت وب یا تحت ویندوز، طراحی و عرضه می‌کنند. با این ابزارها که معمولاً جذابیت بالایی دارند، سنین ۸ تا ۲۵ سال، در کشورهای مختلف مورد تهاجم و همراهی فرهنگی و اطلاع‌رسانی این مراکز قرار می‌گیرند و مجبورند برای آن‌که از بازی لذت بیش‌تری ببرند، اصطلاحات رفتارهای حرکتی و تبلیغات اطراف منوهای بازی را مشاهده کنند و به‌نوعی در تیررس مستقیم بسته‌های عقیدتی این مراکز قرار بگیرند. بنابراین توجه به بازی‌های رایانه‌ای و تلفن همراه، یکی از ابزارهای رسانه‌ای نوین غرب در جلب افکار عمومی جهان به‌شمار آمده که حزب‌الله نیز تا حدودی از این ابزار استفاده کرده است.

برای درک بیش‌تر اهمیت این بازی‌ها کافی است به ساخت سه بازی «نیروی ویژه در فتح قدس» اشاره کرد که به جنگ میان مسلمانان و رژیم اشغالگر قدس می‌پردازد. اهمیت این بازی به قدری بود که عکس‌العمل‌های خارجی فراوانی را به همراه آورد. از جمله این‌که اسرائیل کشورهای را که مجوز ورود و پخش این محصولات فرهنگی را به کشورشان می‌دهند، تهدید به قطع رابطه کرده است.

۶. نتیجه‌گیری

مؤلفه‌های قدرت نرم حزب الله لبنان به‌طور کامل برگرفته از انقلاب اسلامی ایران و تعالیم اسلام است. این مؤلفه‌ها باعث گردیده تا جایگاه حزب الله هم در لبنان و هم در میان جنبش‌های اسلامی سراسر جهان که از انقلاب ایران تأثیرپذیرفتند ممتاز باشد. حزب الله لبنان با تکیه بر همین مؤلفه‌ها توانست از آزمون سخت جنگ ۳۳ روزه با اسرائیل پیروز از میدان بیرون بیاید و در جریان حضور داعش در سوریه نیز نشان داد به‌خوبی می‌تواند از این سرمایه خود برای یاری رساندن به دوستانش استفاده نماید. در حال حاضر در جهان عرب نه تنها مسأله خلع سلاح حزب الله همانند

گذشته دیگر مطرح نیست؛ بلکه مسأله‌ی اصلی چگونگی مهار قدرت روزافزون حزب الله است. اگر حزب الله تا سال ۲۰۰۶ تنها قدرت نرم و برخی تسلیحات سبک را در اختیار داشت، اینک به انواع موشک‌ها و تجهیزات پهبادی نیز مجهز است. تجهیزاتی که می‌تواند سرنوشت هر جنگ دیگری را که در منطقه اتفاق افتد برخلاف پیش‌بینی‌های غرب رقم بزند. آن‌چه درباره حزب الله می‌توان گفت، این است که این گروه به‌خوبی توانست قدرت نظامی خود را به قدرت سیاسی در داخل لبنان تبدیل نماید و اکنون بخشی از ساختار سیاسی قدرت در داخل لبنان است. سید حسن نصرالله در هر شرایط و موقعیتی این دستاورد را حاصل حمایت‌های ایران برشمرده و بر ادامه همکاری با ایران در این خصوص تأکید ورزیده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

الف. فارسی

اسداللهی، مسعود (۱۳۸۲). **جنبش حزب الله لبنان؛ گذشته و حال**. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

----- (۱۳۷۹). **از مقاومت تا پیروزی**. تهران: مؤسسه‌ی مطالعات و تحقیقات اندیشه‌سازان نور.

افتخاری، اصغر (۱۳۸۶). «دو چهره قدرت نرم»، **مجموعه مقالات همایش قدرت نرم و بسیج**، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام و پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج.

----- (۱۳۸۷). **قدرت نرم و سرمایه اجتماعی (مطالعه موردی بسیج)**. تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام و پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج.

بیگی، مهدی (۱۳۸۸). **قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی لبنان)**، (مقدمه) محمد باقر خرمشاد، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ص) و دانشگاه امام حسین (ع).

پوراحمدی، حسین (۱۳۸۹). **قدرت نرم و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران**، قم: بوستان کتاب. توحد فام، محمد (۱۳۸۲). **فرهنگ در عصر جهانی شدن**، چالش‌ها و فرصت‌ها، تهران: نشر روزنه، خراسانی، رضا «جایگاه و نقش قدرت فرهنگی در سیاست خارجی و تأثیر آن بر روند تحولات جهانی»، فصلنامه علوم سیاسی، سال یازدهم، شماره ۴۱.

خمینی، روح‌الله (۱۳۶۱). **صحیفه نور**. تهران: وزارت ارشاد. زرشناس، شهریار (۱۳۷۸). **اشاراتی درباره لیبرالیسم در ایران**، چاپ دوم، تهران: انتشارات کیهان. شیلر، هربرت (۱۳۷۷). **وسایل ارتباطی جمعی و امپراتوری امریکا**، ترجمه احمد عابدینی، تهران: نشر سروش.

طاهری، سید مهدی (۱۳۸۸). «تأثیرات انقلاب اسلامی بر شیعیان لبنان با تأکید بر جنبش حزب الله»، فصلنامه پژوهش‌های منطقه‌ای، شماره ۲، صص ۱۰۸-۱۵۷.

عالم، عبدالرحمن (۱۳۷۳). **بنیادهای علم سیاست**، تهران: نشر نی. کاظمی، علی اصغر (۱۳۶۹). **نقش قدرت در جامعه و روابط بین‌الملل**، تهران: نشر قومس،

محمدی، منوچهر (۱۳۸۹). **سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران اصول و مسائل**، تهران: نشر دادگستر محمدی، منوچهر و مولانا، حمید (۱۳۸۸). **سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دولت احمدی نژاد**، تهران: نشر دادگستر

مولانا، حمید (۱۳۸۴). **اطلاعات و ارتباطات جهانی: مرزهای نو در روابط بین‌الملل**، مترجمان اسدالله آزاد، محمد حسن زاده و مریم اخوتی، تهران: انتشارات کتابدار.

نای، جوزف (۱۳۸۲). **کاربرد قدرت نرم**، ترجمه سید رضا میرطاهر، تهران: نشر قومس ----- (۱۳۸۷). **قدرت نرم**، ترجمه سید محسن روحانی و مهدی ذوالفقاری، تهران: انتشارات دانشگاه

امام صادق (علیه السلام) و پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج. مصاحبه سید حسن نصرالله با خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، شنبه، ۱۳۸۶/۵/۲۰.

مصاحبه با حسین موسوی (ابوهشام)، روزنامه کیهان ۱۳۶۵/۵/۷.
متن مصاحبه شبکه تلویزیونی «الجزیره» قطر با سید حسن نصرالله، قسمت اول، روزنامه بهار،
۱۳۷۹/۵/۱

ب. عربی

قرآن کریم

السفیر، ۵ می ۱۹۸۴.

العلاقات الخارجيه لحزب الله، حزب الله: النشاه و الرويا (بی جا: بی نا، بی تا).
شراه، وضاح (۱۹۹۸). دوله حزب الله: لبنان، مجتمعا اسلاميا. بیروت: دارالنهارة.
خشان، هلال (۱۹۹۸). الاسلام والعصر الحديث. بیروت: مركز الاستشارات و البحوث.
ضمیمه روزنامه النهار، ۴ اکتبر ۱۹۹۵ و ۱۹۸۷.

ج. انگلیسی

- Azani, Eitan (2006). " Hezbollah Global Reach", Second Edition, Comitte on International Relations, available via the world wide web:(<http://www.internationalrelations.house.gov>)
- Amidor, Yaakov (2007). "The Hizbollah-Syria0Iran Triangle", Middle East Review of International Relations Affairs, Vol.11, No.1, pp. 1-5
- Chertoff, Michael (2008). "Preventing terrorism: a case for soft power,Perspectives, Harvard International Review, United States: Department of Homeland Security.
- "Hezbollah as a Strategic arm of Iran" (2006). Intelligenca and Terrorism Information Center at the Center of Special Studies (C.S.S), September 8.
- Haynes, Jeffrey (2010). "Cause and Cousequence of Transnational Religious Soft Power", London Metropolitan University.
- El-Hokayem, Emile (2007). "Hizballah and Syria: Outgrowing the Proxy Relationship", The Washington Quarterly, Vol.30, No.2, pp. 35-52
- Tantre, Raymond (1997). The peace between Syria and Israel, Michigan: The University of Michigan.
- Struhar, Pavol (2006). "Relation between Iran and Hezbollah and their Impact on Political Events in Middle East", Central and Eastern European Watch, PP.1-9
- Mansour, Imad (2008). "Iran and Instability in the Middle East", International Journal, pp. 941-964
- Nye, Jr. Joseph (2007). " Hard vs. Soft Power in the Middle East ", 19 August Boston Globe commentary, available at: <http://council.smallwarsjournal.com/showthread.php?t=1125>
- Nye, Jr. Joseph (2004), Soft War: The Means to Success in World Politics, Washington, D.C.

Nye, Jr. Joseph (2009). "Explanation of Smart Power in the Middle East", available at: <http://www.theinnercircle.wordpress.com/2009/07/15/Joseph-s-nye-jr-sexlanation-of-smart-power-in-the-middle-east>

Nassel, Suzanne (2004). "Smart power", Foreign Affairs, March/April, Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2004-03-01/smart-power>

پروفیسر کاہنشاہ علوم اسلامی و مطالعات اسلامی

برائے اعلیٰ تعلیم اسلامی